

„EDUCAȚIE PENTRU DREPTURILE OMULUI”

Curriculum

pentru învățământul gimnazial

(clasele VIII – IX)

CURRICULUMUL OPȚIONAL

Chișinău, 2015

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

„EDUCAȚIE PENTRU DREPTURILE OMULUI”

Curriculum

pentru învățământul gimnazial

(clasele VIII – IX)

CURRICULUMUL OPȚIONAL

Chișinău, 2015

Aprobat prin Ordinul Ministrului nr. 158 din 23 martie 2015;

Elaborat în cadrul proiectului „Egalitatea începe cu Educația”;

Implementat de Amnesty International Moldova, în parteneriat cu Ministerul Educației;

Cu susținerea financiară a Programului „Education, Empowerment, Justice” al Amnesty International Norvegia.

Echipa de lucru

Bodrug-Lungu Valentina, dr.hab., conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova;

Olaru Valentina, dr. în pedagogie, cadru didactic, grad didactic superior, LT „Lucian Blaga ”, Chișinău;

Uzicov Nina, cadru didactic, grad didactic superior, LT „Ion Creangă”, Chișinău;

I. Introducere

Drepturile omului sunt drepturile fundamentale pe care toți oamenii le au, pur și simplu, pentru că sunt ființe umane și fără de care nu pot exista. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 stipulează că „toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi” (art.1). Drepturile omului și libertățile fundamentale garantează ca oamenii să fie tratați în mod echitabil și cu respect, permit dezvoltarea potențialului uman și asigurarea necesităților oamenilor. Acestea se bazează pe tendința omenirii spre o viață unde demnitatea și valoarea fiecărei persoane vor fi apreciate și respectate. Neglijarea și nerespectarea drepturilor omului poate avea impact negativ nu numai asupra unor persoane singulare, dar poate provoca confruntări, instabilitate politică și socio-economică la nivel de societate și între țări.

Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite descrie Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) ca pe un ideal comun pentru toate popoarele și națiunile. În pofida progreselor înregistrate pe plan mondial, acest ideal rămâne nerealizat la nivelul mai multor țări, acestea confruntându-se cu mai multe probleme: creșterea diferențelor dintre săraci și bogați; accesul limitat la educație; persistența discriminării față de femei, etc. Astfel, idealul care a stat la baza Declarației Universale a Drepturilor Omului rămâne și astăzi pe agenda omenirii.

În acest context, misiunea sistemului educațional este să contribuie la valorificarea Drepturilor Omului la nivel de personalitate a fiecărui copil. Fiecare copil are dreptul să-și cunoască propriile drepturi și responsabilități în contextul drepturilor umane, să învețe să le revendice și să participe activ la promovarea acestora.

O dificultate majoră a abordării temei Drepturile Omului în școală o constituie contradicția dintre intenție și realizare. Elevii trebuie să învețe să facă diferența între ideal și împlinire, să se orienteze în ceea ce fac după valorile drepturilor omului și să construiască în viitor un mediu care să respecte mai mult demnitatea umană.

De asemenea, Declarația Universală a Drepturilor Omului conține în articolul 26 un argument relevant în contextul celor invocate: „Educația trebuie să aibă ca scop dezvoltarea globală a personalității umane și solidificarea respectului pentru

drepturile omului și pentru libertățile fundamentale. Ea trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și grupurile rasiale sau religioase și să favorizeze activitatea Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.”

II. Repere conceptuale ale disciplinei „Educație pentru Drepturile Omului”

Educația pentru Drepturile Omului reprezintă o nouă dimensiune a educației contemporane. Societatea actuală reprezintă în linii mari o intensificare a schimbărilor și transformărilor în toate domeniile, inclusiv cel educațional. Educația pentru Drepturile Omului este educația relațiilor, întrunind principalele condiții, care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să-și folosească cât mai eficient calitățile: fizice, intelectuale, socio-afective, morale și spirituale.

Educația pentru Drepturile Omului, la nivel multidimensional, are ca punct fundamental promovarea și dezvoltarea unei culturi a Drepturilor Omului, care vizează:

- Educarea respectului pentru valorile Drepturilor Omului și libertăților fundamentale;
- Valorificarea demnității umane și a respectului pentru sine și pentru ceilalți;
- Asigurarea egalității între bărbați și femei, oportunități și șanse egale în toate sferile de activitate;
- Promovarea respectului, înțelegerii și aprecierii diferențelor, în special față de minorități și comunități naționale, etnice, religioase și lingvistice;
- Încurajarea persoanelor pentru revendicarea drepturilor în contextul relațiilor cetățean-stat;
- Promovarea democrației, justiției sociale, solidarității și prieteniei între popoare și națiuni;
- Contribuția la programele organismelor internaționale, care vizează crearea unei culturi a păcii, bazată pe recunoașterea valorilor universale ale Drepturilor Omului și nondiscriminării.

Scopul „Educației pentru Drepturile Omului” este dezvoltarea plenară a personalității copilului, educarea acestuia în spiritul respectului, revendicării și promovării Drepturilor Omului. La nivel comportamental educația pentru Drepturile Omului pregătește copilul să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate

deschisă și liberă, bazată pe înțelegere, pace, nediscriminare, pe egalitate de gen și de prietenie între toate popoarele și grupurile sociale, etnice, naționale și religioase. Conceptul competenței de respectare, revendicare și promovare a Drepturilor Omului reprezintă ansamblu de cunoștințe, abilități, atitudini și comportamente, care îmbinate armonios și complementar permit rezolvarea adecvată a unor situații de interacțiune persoană-stat, persoană-societate, persoană-comunitate, interpersonale și interculturale. În context formativ, acest deziderat poate fi realizat prin demersuri educaționale, axate pe următoarele concepte didactice:

- A învăța **despre** Drepturile Omului, ceea ce presupune promovarea înțelegerii Drepturilor Omului la nivel comprehensiv (copilul cunoaște și înțelege principiile și normele drepturilor omului, instrumentele drepturilor omului, și valorile care stau la baza lor);
- A învăța **prin** Drepturile Omului, ceea ce presupune educarea respectului pentru valorile Drepturilor Omului prin metode incluzive, participative și democratice care respectă drepturile elevilor și profesorilor (copilul respectă drepturile celorlalți și este conștient de demnitatea proprie și a altora);
- A învăța **pentru** Drepturile Omului, ceea ce presupune dezvoltarea competențelor pentru protecția Drepturilor Omului (copilul știe cum și este împuternicit să-și exercite sau să-și revendice propriile drepturi și drepturile altora);

Valorile incluse în finalitățile educației pentru Drepturile Omului nu se pot realiza de la sine. Respectul față de Drepturile Omului și demnitatea umană, deschiderea față de celălalt, acceptarea acestuia, nediscriminarea nu sunt înnăscute, ci se construiesc în personalitate prin demersuri educaționale sistematice. Din perspectiva cultivării și promovării acestor valori, rolul școlii este deosebit de important în valorificarea Drepturilor Omului ca și o șansă a dezvoltării personale și a comunității, diminuarea prejudecăților, tensiunilor și disconfortului. Școala este chemată să ofere, prin intermediul educației pentru Drepturile Omului, un model de dezvoltare multilaterală a unei personalități libere și aptă de conviețuire pașnică și constructivă.

III. Competențe cheie/transversale dezvoltate în cadrul disciplinei

Curriculum-ul la disciplina “Educație pentru Drepturile Omului” este conceput în concordanță cu componentele de bază ale curriculumului modernizat pentru învățământul preuniversitar din Republica Moldova. De aici importanța racordării competențelor specifice disciplinei respective la competențele transversale ale învățământului preuniversitar din țara noastră. Competențele transversale sunt derivate din opt domenii de competențe-cheie recomandate de Consiliul Uniunii Europene pentru toate sistemele de învățământ, inclusiv pentru Republica Moldova, care a completat acest șir cu încă două competențe-cheie *Competența acțional-strategică* și *Competența de autoevaluare și autocunoaștere*.

Aceste zece competențe-cheie sunt relevante pentru fiecare disciplină școlară, dar având funcționalitate diferită, în funcție de specificul acțional și de conținut al disciplinei abordate. Actualul curriculum urmărește formarea la elevi a unui set de *competențe specifice*. Competențele la disciplina EDO sunt etape ale formării competențelor transversale și sunt formate/dezvoltate treptat pe parcursul întregului demers didactic. Competențele transversale spre care sunt îndreptate competențele disciplinei opționale “Educație pentru Drepturile Omului”, pot fi prioritizate în felul următor:

1. Competențe acțional-strategice

Competența acțional-strategică în cadrul practicilor democratice și ale drepturilor omului este una prioritară. Ea vizează capacitatea elevului de a identifica și a rezolva probleme, de a-și planifica activitatea, acțiunile, de a determina scopurile și a prognoza rezultatele așteptate, de a alege instrumentele necesare de lucru, a realiza activitatea conform planului, a aprecia rezultatele ei, a-și forma deprinderi de colaborare. Competențele în cauză presupun capacitatea de a elabora strategii de activitate în grup, aspect necesar în acțiunile de protejare și promovare a Drepturilor Omului.

2. Competențe interpersonale, civice, morale

Competențele de a accepta și a respecta valorile fundamentale ale democrației și ale drepturilor omului sunt esențiale pentru disciplina “Educație pentru Drepturile Omului”, deoarece ea presupune comportament în situații cotidiene, în baza normelor și valorilor moral-spirituale. Competențe de relaționare interpersonală cuprind toate

formele comportamentale care trebuie stăpânite pentru ca un individ să fie capabil să participe eficient și constructiv la viața socială și să rezolve conflictele, dacă e cazul. Abilitățile de interacțiune interpersonală în baza valorilor civice este una din premisele necesare unui comportament democratic axat pe respectarea Drepturilor Omului.

3. Competențe culturale, interculturale (de a recepta și de a crea valori)

Această competență vizează apropierea valorilor culturii (naționale și general-umane) pe care elevul trebuie să le cunoască și să le interiorizeze: aprecierea particularităților culturii naționale, a etniilor conlocuitoare și a celei universale, bazele culturologice ale fenomenelor și tradițiilor de familie, și sociale, rolul științei și religiei în viața omului, influența lor asupra lumii.

Exprimarea culturală cuprinde aprecierea importanței exprimării creative a ideilor, experiențelor și emoțiilor prin intermediul diferitelor medii, inclusiv cele social-politice.

4. Competențe de învățare/de a învăța să înveți

Disponibilitatea elevului de a organiza și a reglementa propria învățare, atât individual, cât și în grup, abilitatea de a organiza eficient timpul, de a achiziționa, procesa, evalua și asimila noi cunoștințe, de a aplica noile cunoștințe și deprinderi într-o varietate de contexte – acasă, la serviciu, în educație și instruire sunt dezvoltate prin întreg demersul didactic al acestei discipline. În termeni mai generali, „a învăța să înveți” contribuie, în mod eficient, la managementul traseului personal și profesional, atât individual, cât și în grup, ceea ce face dreptul la dezvoltare unul aproape realizat.

5. Competențe de autocunoaștere și autorealizare

Competențele de a se autoaprecia adecvat și a-și valorifica potențialul pentru dezvoltarea personală și autorealizare sunt parte componentă a conceptului Drepturilor Omului, în care demnitatea umană este fundamentală. Ea vizează capacitatea elevului de autoevaluare și apreciere a Sinelui și de reflecție asupra comportamentului său în societate. De asemenea competențele de a alege modul sănătos de viață și de a se adapta la condiții noi sunt în concordanță interdependentă cu aspectele de conținut ale disciplinei în cauză.

6. Competențe de comunicare în limba maternă/limba română

Abilitatea elevului de a exprima și interpreta gânduri, sentimente și fapte pe cale orală, și scrisă (ascultare, vorbire, lectură și scriere) și de a interacționa, într-un mod adecvat, în cadrul întregii game a contextelor sociale și culturale – în educație și instruire, la serviciu, acasă sau în timpul liber se dezvoltă la fiecare oră și prin fiecare acțiune derulată în cadrul disciplinei în cauză.

7. Competențe digitale, în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC)

Utilizarea cu încredere, la școală, în timpul liber și pentru comunicare, a mijloacelor electronice este de mare ajutor atunci când dorim să organizăm o acțiune civică sau să promovom unele drepturi într-o comunitate. Aceste competențe se referă la formarea gândirii logice și critice, la formarea abilităților de căutare, procesare, analiză și selectare, management al informației la standarde înalte și la formarea abilităților dezvoltate de comunicare. Pentru nivelul de bază, abilitățile TIC cuprind utilizarea tehnologiei multimedia pentru a primi, evalua, stoca, produce, prezenta și face schimb de informații și pentru a comunica, participa în rețele prin intermediul Internetului.

8. Competențe de comunicare într-o limbă străină

Este o competență ce vizează aceleași dimensiuni ca și comunicarea în limba maternă: se bazează pe abilitatea de a înțelege, exprima și interpreta gânduri, sentimente și fapte, atât pe cale orală, cât și scrisă (ascultare, vorbire, lectură și scriere), într-o gamă potrivită de contexte sociale – acasă, pe stradă, la locul de muncă etc., în educație și instruire – conform dorințelor sau nevoilor individului. Comunicarea într-o limbă străină, de asemenea, solicită abilități de mediere și înțelegere interculturală, fapt care în contextul acțiunilor de informare și diseminarea a Drepturilor Omului în întreaga lume, este foarte important.

9. Competențe de bază în matematică, științe și tehnologie

Competența în știință și tehnologie implică înțelegerea schimbărilor cauzate de activitatea omului și responsabilitatea individuală ca și cetățean. Ea vizează alfabetizarea în matematică, abilitatea de a aduna, scădea, înmulți și împărți în minte sau în scris pentru a rezolva o gamă de probleme în viața cotidiană. Accentul se pune mai degrabă pe proces decât pe rezultat, pe activitate decât pe cunoaștere.

Alfabetizarea științifică se referă la abilitatea și dorința de a utiliza cunoștințele și metodologia menite să explice lumea naturală. Competența în tehnologie e văzută ca înțelegere și aplicare a acelor cunoștințe și metode care pot modifica cadrul natural ca răspuns la nevoile și doleanțele oamenilor, care sunt realizate prin intermediul drepturilor și normelor sociale.

10. Competențe antreprenoriale

Spiritul de inițiativă și antreprenoriat se referă la capacitatea persoanei de a transforma ideile în acțiuni, fapt vizat și de finalitățile disciplinei “Educație pentru Drepturile Omului”. Antreprenoriatul are o componentă activă și una pasivă: cuprinde atât capacitatea de a induce schimbări, cât și capacitatea de a le recepționa, sprijini și adapta la inovația adusă de factorii externi. Antreprenoriatul vizează capacitatea de analiză a situației pe piața muncii, abilitatea de a acționa în corespundere cu profilul personal și social, implică asumarea responsabilității pentru acțiunile cuiva, pozitive și negative, dezvoltarea unei viziuni strategice, stabilirea obiectivelor și realizarea lor, precum și motivarea pentru a reuși ceea ce-ți propui.

IV. Competența generală și competențele specifice ale disciplinei

Competența generală a disciplinei este: *Competența de a cunoaște, respecta și revendica drepturile proprii și drepturile celorlalți.*

Din această competență derivă următoarele competențe specifice ale disciplinei:

- 1. Competența de a acționa în conformitate cu Drepturile Omului în diverse contexte sociale;*
- 2. Competența de a respecta și promova drepturile copilului în școală și comunitate;*
- 3. Competența de a adopta decizii din perspectiva Drepturilor Omului diversității și dezvoltării durabile.*

1. Competența de a acționa în conformitate cu Drepturile Omului în diverse contexte sociale;

Cunoștințe	Abilități	Atitudini
<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Descriu esența Drepturilor Omului.</p> <p>Identifică principiile de bază ale Drepturilor Omului.</p> <p>Determină principalele generații de drepturi.</p> <p>Descoperă date semnificative în domeniul Drepturilor Omului.</p> <p>Descriu respectarea Drepturilor Omului în lume și în Republica Moldova la moment.</p> <p>Relevă mecanisme și instrumente de protecție și promovare ale Drepturilor Omului.</p> <p>Exemplifică forme și modalități concrete de protecție și promovare ale Drepturilor Omului în cotidian.</p>	<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Argumentează necesitatea cunoașterii Drepturilor Omului.</p> <p>Explică principiile de bază ale Drepturilor Omului.</p> <p>Elucidează perspectivele de evoluție ale Drepturilor Omului.</p> <p>Compară nivelul respectării Drepturilor Omului în diverse state ale lumii.</p> <p>Analizează respectarea Drepturilor Omului în Republica Moldova la moment.</p> <p>Identifică cazuri de încălcare ale Drepturilor Omului în comunitate.</p> <p>Exersează forme și modalități de protecție și promovare ale Drepturilor Omului.</p>	<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Demonstrează atitudinii constructive cu referință la Drepturile Omului.</p> <p>Promovează Drepturile Omului prin comportament relevant.</p> <p>Participă la activități de mediatizare ale Drepturilor Omului în comunitate.</p> <p>Se solidarizează, prin acțiuni concrete, cu persoanele-victime ale încălcării Drepturilor Omului.</p> <p>Manifestă activism în organizarea și desfășurarea campaniilor de promovare și protecție ale Drepturilor Omului în diverse contexte sociale.</p>

Exemple și sarcini de învățare

- Activități de determinare ale componentelor principale ale conceptului Drepturilor Omului.
- Sarcini de interpretare ale esenței Drepturilor Omului.
- Exerciții de identificare a instrumentelor și mecanismelor de protecție ale Drepturilor Omului.
- Realizarea itemilor complecși de exemplificare a formelor și modalităților de protecție și promovare ale Drepturilor Omului.
- Realizarea eseurilor argumentative despre necesitatea cunoașterii Drepturilor Omului.
- Realizarea itemilor de promovare a semnificației Drepturilor Omului pentru beneficiul particular și social.
- Realizarea unor itemi complecși de investigație a respectării și promovării Drepturilor Omului în școală și în comunitate.
- Elaborarea unor chestionare pentru efectuarea sondajelor de opinii în domeniul promovării și respectării Drepturilor Omului.
- Redactarea unor articole pentru mass-media cu tematică în domeniu.
- Elaborarea unor scenarii ale companiilor de mediatizare și sensibilizare a comunității în domeniul Drepturilor Omului.

Situații de integrare

- Publicarea unor articole tematice în mass-media.
- Activități de investigație în domeniul Drepturilor Omului, pe plan local și național.
- Realizarea unor sondaje de opinie cu referire la respectarea Drepturilor Omului în școală și în comunitate.

- Implicarea în activități de sensibilizare a comunității în problemele de protecție și promovare a Drepturilor Omului.
- Participarea la campanii cu petiții și solidarizare cu persoanele –victime ale încălcării Drepturilor Omului.
- Organizarea și desfășurarea unor campanii de mediatizare ale Drepturilor Omului.

2. Competența de a respecta și promova Drepturile Copilului în școală și în comunitate

Cunoștințe	Abilități	Atitudini
<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Identifică caracteristicile conceptului Drepturile Copilului.</p> <p>Caracterizează Convenția pentru Drepturile Copilului.</p> <p>Describe drepturile ce asigură necesitățile fundamentale.</p> <p>Identifică drepturile ce asigură buna dezvoltare a unui copil.</p> <p>Caracterizează drepturile ce asigură securitatea și protecția legală a copiilor.</p> <p>Descoperă esența drepturilor la participare</p>	<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Explică necesitatea și rolul drepturilor pentru copii.</p> <p>Clasifică drepturile din Convenția pentru Drepturile Copilului.</p> <p>Aplică prevederile Convenției pentru Drepturile Copilului în susținerea drepturilor omului în școală și comunitate.</p> <p>Utilizează cunoștințele despre drepturile copilului în rezolvarea situațiilor cotidiene.</p> <p>Stabilesc rolul familiei și statului în asigurarea drepturilor pentru copii.</p>	<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Argumentează necesitatea și importanța drepturilor în viața lor.</p> <p>Decid asupra acțiunilor necesare asigurării drepturilor copilului în baza prevederilor legale.</p> <p>Apreciază rolul drepturilor în formarea și dezvoltarea personalității copiilor.</p> <p>Adoptă un comportament non-violent în situațiile de conflict.</p> <p>Conștientizează impactul nerespectării Drepturilor Copiilor.</p>

<p>și libera exprimare.</p> <p>Enumără impedimentele cu care se confruntă copiii în realizarea drepturilor.</p> <p>Explică mecanismul de protecție și asigurare a drepturilor copilului.</p> <p>Descriu diverse modalități de promovare și revendicare a Drepturilor Copilului.</p> <p>Explică corelația Drepturi – Responsabilități.</p> <p>Fac distincție în situațiile cotidiene, între responsabilitățile și obligațiile unui cetățean.</p>	<p>Analizează constructiv cazurile de violență cotidiană și modalitățile de prevenire.</p> <p>Valorifică Drepturile Copilului la educație și dezvoltare personală.</p> <p>Organizează acțiuni de promovare și protecție a drepturilor copilului.</p> <p>Analizează corelația individ-stat, în contextul Drepturilor Omului.</p>	<p>Acționează pentru revendicarea propriilor drepturi și drepturilor celorlalți la participare și dezvoltare.</p> <p>Se implică responsabil în promovarea cotidiană a Drepturilor Copilului.</p> <p>Argumentează opinii referitoare la drepturi și responsabilități.</p>
---	---	--

Exemple de sarcini de învățare

- Activități de identificare a principalelor categorii de drepturi ale copilului în Convenția pentru Drepturile Copilului.
- Analiza articolelor din Convenția pentru Drepturile Copilului.
- Exerciții de interpretare a informației studiate.
- Activități de lectură activă a textelor și actelor legislative.
- Exerciții de definire și explicare reciprocă a conceptelor și informației studiate.
- Formularea unor mesaje scrise și orale despre drepturile copiilor.
- Studii de caz pentru analiza și aprecierea situației respectării Drepturilor Copilului.
- Elaborarea de eseuri tematice.

- Dezbateri cu tematici controversate în domeniul Drepturilor Copilului.
- Elaborarea unor proiecte de grup pe diverse tematici abordate.

Situații de integrare

- Desfășurarea unor campanii periodice de promovare a drepturilor copiilor în școală-comunitate (pe fiecare categorie de drepturi- supravețuire, dezvoltare, protecție, participare, câte o acțiune);
- Organizarea dezbaterilor asupra cazurilor de încălcare a drepturilor copilului, reflectate de mass-media;
- Realizarea unor acțiuni comunitare cu scopul de a atenționa comunitatea în cauză asupra lipsei unor condiții favorabile de realizare a unor drepturi ale copiilor.
- Participarea la semnarea petițiilor pentru respectarea drepturilor.
- Elaborarea regulamentelor școlii/clasei în care să se respecte drepturile copilului.

3.Competența de a adopta decizii din perspectiva Drepturilor Omului, diversității și dezvoltării durabile.

Cunoștințe	Abilități	Atitudini
<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Identifică caracteristicile conceptelor Diversitate umană și dezvoltare durabilă.</p> <p>Descriu tipurile de diversitate (culturală, socială, etc.).</p> <p>Determină interdependența dintre Drepturile Omului și dezvoltarea durabilă.</p> <p>Identifică caracteristicile conceptului Discriminare.</p> <p>Descriu tipurile de Discriminare (pe criterii de gen, rasă și etnie, vârstă, invaliditate, minoritate).</p> <p>Descriu viziunea proprie despre diferențe și asemănări între persoane.</p> <p>Determină impactul diferitor tipuri de discriminare asupra copiilor.</p> <p>Definesc fenomenul violenței în familie și mecanismul protecției legale.</p>	<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Explică beneficiile și provocările Diversității umane și Dezvoltării durabile.</p> <p>Aplică prevederile legale naționale / internaționale în susținerea diversității umane și dezvoltării durabile la nivel de școală-comunitate.</p> <p>Explică mecanismul de identificare și protecție în cazurile de discriminare.</p> <p>Stabilesc rolul familiei, comunității și statului în prevenirea și combaterea discriminării.</p> <p>Analizează constructiv cazurile de violență în familie și modalitățile de prevenire și combatere.</p> <p>Organizează acțiuni de promovare a solidarității între generații.</p> <p>Identifică deosebiriile dintre stereotipuri, prejudecăți, tradiții, drepturi.</p>	<p><i>La acest nivel elevii:</i></p> <p>Apreciază consecințele diferitor tipuri de discriminare asupra copiilor.</p> <p>Argumentează necesitatea și importanța respectării diversității umane în viața lor.</p> <p>Se implică responsabil în promovarea cotidiană a nediscriminării, nonviolentei și dezvoltării durabile.</p> <p>Adoptă un comportament nonviolent și nediscriminatoriu în viața cotidiană.</p> <p>Își realizează propriile drepturi și ale celorlalți la egalitate și nediscriminare.</p> <p>Decid asupra acțiunilor necesare</p>

<p>Descoperă esența drepturilor în conflict.</p> <p>Exemplifică situații de discriminare pe diverse criterii.</p> <p>Relevă mecanisme și instrumente de combaterea a diferitor tipuri de discriminare.</p> <p>Caracterizează strategiile pentru asigurarea dezvoltării durabile.</p>	<p>Valorifică conceptul de diversitate și dezvoltarea durabilă pentru educație și dezvoltare personală.</p> <p>Exersează modalități de prevenire a diferitor tipuri de discriminare.</p> <p>Stabilesc rolul individului, familiei, comunității și statului în dezvoltarea durabilă.</p> <p>Determină pilonii de reper ai dezvoltării durabile.</p>	<p>asigurării drepturilor în conflict.</p> <p>Se solidarizează, prin acțiuni concrete, cu persoanele-victime ale diferitor tipuri de discriminare.</p> <p>Argumentează necesitatea și importanța dezvoltării durabile în viața lor.</p> <p>Adoptă un mod de viață sănătos personal și-l promovează la nivel școlar-comunitar.</p> <p>Se implică responsabil în promovarea cotidiană a acțiunilor de dezvoltare durabilă.</p>
--	--	--

Exemple de sarcini de învățare

- Activități de identificare a diferitor tipuri de discriminare.
- Activități de determinare a caracteristicilor diversității.
- Activități de identificare a componentelor dezvoltării durabile.
- Exerciții de interpretare a informației studiate.
- Activități de lectură activă / analiză a textelor și actelor legislative.
- Exerciții de defnire și explicare reciprocă a informației studiate.

- Elaborarea unor proiecte de grup la diverse tematici abordate.
- Organizarea acțiunilor de susținere a diversității umane.
- Formularea unor mesaje /motto-uri de nediscriminare, nonviolență, cu ocazia diferitor evenimente publice.
- Organizarea / participarea la acțiunile de solidaritate cu persoanele discriminate pe diverse criterii.
- Organizarea / participarea la acțiunile de susținere a dezvoltării durabile la nivel comunitar-național.
- Studii de caz pentru analiza și aprecierea situațiilor de discriminare pe diverse criterii.
- Jocuri de rol pentru identificarea impactului situațiilor de discriminare.
- Analiza presei în vederea aprecierii calității reflectării cazurilor de discriminare / violență în familie.
- Dezbateri pe teme de diversitate și egalitate; mecanisme de protecție împotriva discriminării.
- Elaborarea și promovarea proiectelor la tematica dezvoltării durabile la nivel local.

Situații de integrare

- Desfășurarea unor campanii periodice de promovare a nediscriminării și nonviolenței la nivel de școală-comunitate;
- Organizarea dezbaterilor asupra cazurilor de discriminare (pe criterii de gen, rasă și etnie, vârstă, invaliditate, de minoritate) reflectate de mass-media;
- Realizarea unor acțiuni comunitare, în scopul de-a atenționa comunitatea respectivă asupra cazurilor de violență în familie și soluționarea acestora.
- Participarea la semnarea petițiilor pentru combaterea diferitor forme de discriminare.
- Implicarea în activități de sensibilizare a comunității pe problemele dezvoltării durabile.
- Organizarea / participarea la acțiunile de susținere a dezvoltării durabile la nivel comunitar-național.
- Completează anchete de autoevaluare a propriului comportament din perspectivă toleranței și diversității.

V. Repartizarea temelor pe clase și unități de timp.

Structura și conținutul Curriculum-ului de Educație pentru Drepturile Omului (clasele a VIII-a – a IX-a) sunt concepute pentru curriculum, la decizia școlii, câte **1 oră săptămânal** (total **34 ore** anual pentru fiecare clasă și **68 ore** total). Pe parcursul studierii acestei discipline se vor respecta principiile didactice și se vor urmări formarea competenței generale și celor specifice disciplinei enunțate mai sus. Disciplina poate fi studiată în oricare clasă din cele menționate, pe parcursul a doi ani de studiu.

Statutul disciplinei	Aria curriculară	Clasa	Nr. de module pe clase	Nr. de ore pe an
Disciplină opțională	Științe socio-umanistice	VIII	4	34
		IX	4	34

VI. Conținuturi recomandate

Nr. de ord.	Module și teme	Nr. de ore
I.	Modulul I Ce înseamnă Drepturile Omului	
	1. Introducere	1
	2. Acesta sunt eu – Omul.	1
	3. Sunt Om și am drepturi.	1
	4. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Drepturile Omului sunt universale.	1
	5. Egalitate și nediscriminare.	1
	6. Drepturile Omului sunt interdependente și indivizibile.	1
	7. Libertate și Responsabilitate.	1
	8. Informare și participare.	1
	9. 10. Demnitatea umană - proptietate inerentă a fiecărui om.	2
		1
	11. Calendarul Drepturilor Omului.	1
	12. Instituții de protecție a Drepturilor Omului.	1

	13. Legislație de protecție a Drepturilor Omului.	1
	14. Republica Moldova - alături de alte state ale lumii.	1
	15. Drepturile Omului în Republica Moldova.	1
	16. Cunoșc, revendic și promovez Drepturile Omului.	1
	17. Aici și acum - ce putem face.	1
	18. Evaluarea sumativă	
	Total pentru modulul I	18
II.	Modulul II. Sunt copil și am drepturi	
	1. Drepturile Omului încep cu drepturile copilului.	
	2. Studiem Convenția pentru drepturile copilului .	1
	3. Am dreptul la viață și la un trai decent.	1
	4. Am dreptul la asistență și îngrijiri medicale.	1
	5. Sunt cetățean și am un nume.	1
	6. Liber de a gândi – liber de-a acționa.	1
	7. Copii cu nevoi speciale.	1
	8. Dreptul la educație – dreptul la viitor.	1
	9. Odihnă și timp liber - am nevoie de ele.	1
	10. Am dreptul de a fi protejat contra oricărei forme de violență și abuz.	1
	11. Copiii nu pot fi considerați o forță de muncă.	1
	12. Am dreptul la o familie.	1
	13. Nimeni nu are dreptul să mă implice în conflicte armate.	1
	14. Copii în conflict cu legea - drepturi și demnitate.	1
	15. Îmi exprim liber opinia și particip.	1
	16. Am dreptul să-mi cunosc drepturile.	1
	17. Responsabilitatea de a proteja și a asigura respectarea drepturilor.	1
	18. Am nevoie de susținere pentru a-mi revendica drepturile.	1

	19.Evaluarea sumativă	
	Total pentru modulul II	19
III.	Modulul III. Egalitate prin diversitate	
	1. Ce înseamnă diversitatea umană.	1
	2. Diferiți, dar egali în drepturi.	1
	3. Diversitatea culturală.	1
	4. Discriminarea.Criterii și forme de discriminare.	1
	5. Discriminarea în bază de rasă/etnie.	1
	6. Discriminarea pe criteriu de vârstă.	1
	7. Discriminarea pe criteriu de dizabilitate.	1
	8. Ce sunt drepturile femeilor?	1
	9. Discriminarea în bază de gen.	1
	10.Violența în familie. Dreptul de a fi protejat de violență.	1
	11.Cum ne putem proteja în cazurile de discriminare?	1
	12.Ce este solidaritatea între generații.	1
	13.Drepturi în conflict.	1
	14.Evaluarea sumativă.	1
	Total pentru modulul II	14

IV.	Modulul IV. Educație pentru dezvoltare durabilă	
	1. Ce înseamnă durabilitate?.	1
	2. Cum pot acționa în mod durabil?	1
	3. Dezvoltarea rurală durabilă.	1
	4. Comportamentul consumatorilor într-o societate de consum.	1 1
	5. Calitatea vieții și sănătatea.	1
	6. Cum depășim barierele care există în calea spre o dezvoltare durabilă?	1 1
	7. Alimentarea cu apă din perspectiva societății durabile.	1
	8. Cum putem proteja clima?	1
	9. Surse de energie regenerabilă.	1
	10. Dezvoltarea durabilă prin eradicarea sărăciei.	1
	11. Drepturile tinerilor în contextul solidarității între generații.	1 1
	12. Informare, cooperare, susținerea inițiativelor.	1
	13. Gândim global - acționăm local.	1
	14. Învățarea durabilității în societatea dinamică.	
	15. Participarea cetățenilor și principiul bunei guvernări.	
	16. Evaluarea sumativă.	
	Total pentru modulul IV	16
	Evaluarea sumativă finală	1
	Total pentru curs	68

VII. Sugestii metodologice

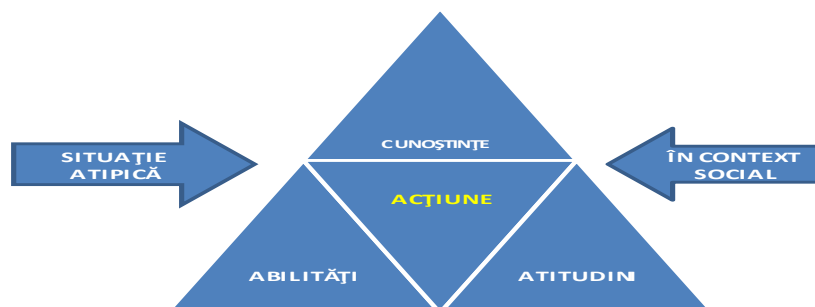
Componentele de bază ale oricărui curriculum sunt strategiile educaționale, metodele și tehnicile didactice utilizate în cadrul procesului de predare-învățare care au ca și scop realizarea eficientă a finalităților curriculare. Cu referire la cursul “Educație pentru Drepturile Omului”, prin utilizarea corectă a metodelor de predare-învățare, se urmărește dezvoltarea deprinderilor intelectuale, capacităților

cognitive, atitudinilor și comportamentelor civice în spiritul respectării, revendicării și promovării Drepturilor Omului.

Cursul “Educație pentru Drepturile Omului” impune imperativ un demers didactic interactiv și centrat pe elev, iar de aici specificul proiectării, organizării și realizării procesului educațional. Elevii de sine stătător își dezvoltă propria cunoaștere, însă nu înseamnă că fac acest lucru singuri, izolați. Promovarea învățării active presupune și încurajarea parteneriatelor în învățare.

De fapt, adevărata învățare, este cea care permite transferul achizițiilor în contexte noi, este nu doar simplă activă (individual activă), ci interactivă. Aspectul social al învățării a fost reliefat de Jerome Bruner încă din anii ‘60. El avansează conceptul de reciprocitate, definit ca „o nevoie umană profundă de a da o replică altcuiva și de a lucra împreună cu alții, pentru atingerea unui obiectiv”.

Întrucât educația pentru Drepturile Omului urmărește dezvoltarea unei societăți mai bune, caracterizată prin concepte/ valori precum egalitatea, demnitatea, solidaritatea, participarea, libertatea, dreptatea, pacea, activitatea educativă subsumată acestui demers, poate fi reprezentată prin așa numitul „**Triunghi C. A. A.**”:

Conform triunghiului CAA educația pentru Drepturile Omului, care urmărește realizarea binelui în societate, prin acțiune civică, de consolidare a respectului pentru demnitatea umană este o misiune imposibil de realizat fără o strânsă intercalare a următoarelor dimensiuni: **nomologică** (cetățenii trebuie să cunoască și să înțeleagă legislația ce prevede drepturile și responsabilitățile lor, structurile guvernamentale care asigură respectarea acestora, principale concepte juridice, morale, politice, faptele și evenimentele publice pe care să le interpreteze

cît mai corect), **axiologică** (cetățenii trebuie să se implice în viața publică, să adopte atitudini față de diferitele evenimente, să-și asume responsabilități, să gîndească critic și să ia decizii în bază de valori), **psihologică** (cetățenii să fie toleranți, cinstiți, generoși, atenți cu cei din jur, curajoși în exprimarea unui punct de vedere, asertivi, empatici).

Astfel, demersul educațional trebuie să fie orientat spre formarea de competențe, ceea ce presupune un grad înalt de transdisciplinaritate, extindere a activităților în comunitate, integrarea acestora în situații de integrare simulată sau autentică. Competențele nu exclud cunoștințe, dar schimbă rolul lor. Se includ doar cunoștințele funcționale, care sunt necesare pentru formarea competențelor, celelalte cunoștințe sunt enciclopedice și trebuie păstrate în enciclopedii, iar elevii sunt învățați să le folosească și să le prelucreze. Strategia didactică, axată pe competențe, îl pune pe profesor în situația de a realiza mai multe acțiuni, înainte de a intra în sala de clasă.

Curriculum-ul respectiv orientează, schimbă accentele între cei doi parteneri ai procesului educațional: profesor și elev. Demersul didactic axat pe noile accente este bazat pe *învățarea prin descoperire, simulare, analiză critică a diverselor studii de caz, situații concrete, dezbateri argumentate, jocuri de rol, judecăți în triadă, realizarea de proiecte în comunitate etc.*

Profesorul se transformă din dirijor al învățării, în ghid, moderator, monitor, facilitator, pentru a-și orienta discipolii spre învățare independentă, îi va încuraja să formuleze puncte de vedere personale bine documentate și argumentate.

Elevii se vor orienta spre învățarea prin cooperare, învățarea în contexte formale și nonformale, extinderea activităților în comunitate.

În ce privește organizarea și desfășurarea lecțiilor, elevul trebuie să se simtă personajul principal al lecției sau activității, capabil să genereze păreri, idei, argumente, aprecieri laudative sau critice, asupra celorlalți, și propriilor fapte, pe care să le poată raporta la normele societății de drept, la valorile drepturilor omului și societății democratice.

O particularitate a disciplinei în cauză o constituie *pronunțatul ei caracter axiologic, _valoric*, care-i conferă o valoare formativ-aplicativă deosebită. Trăind într-un univers social, ale cărei structuri și elemente se cer a fi favorizate, elevul

este invitat să adere la valorile drepturilor omului (prin înțelegere și acceptare), care îi vor motiva anumite comportamente.

Fiecare lecție poate asigura funcționarea optimă a circuitului:

Unele sugestii privind organizarea procesului educațional în această cheie vizează:

- *oferirea de oportunități fiecărui elev de a-și valorifica potențialul intelectual, aptitudinile personale și experiența individuală;*
- *stimularea spiritului critic-constructiv, a capacității de argumentare și identificare a alternativelor;*
- *favorizarea accesului la cunoaștere prin forțe proprii, stimulând atitudinea reflexivă asupra propriilor demersuri de învățare;*
- *cultivarea independenței cognitive, a spontaneității și a autonomiei în activitate;*
- *formarea la elevi a unor atitudini și comportamente, conforme valorilor general–umane și naționale*

Cadrele didactice trebuie să selecteze metodele adecvate de predare-învățare, în funcție de mai mulți factori (particularitățile de vârstă și individuale ale elevilor, preferințele lor de învățare, condițiile școlii și clasei, relațiile școlii cu alți actori comunitari, cutumele concrete din comunitate cu referire la Drepturile Omului etc.

În funcție de obiectivele planificate, cadrele didactice pot utiliza diverse metode și tehnici didactice, care vor contribui la realizarea eficientă a finalităților curriculare, ca de exemplu: *expunerea, asaltul de idei, lectura ghidată, conversația euristică, demonstrația didactică, explicația, exercițiul didactic, studiul de caz, descoperirea didactică, utilizarea surselor, cercetarea individuală, cercetare de grup, agenda cu notițe paralele, simularea, judecată în triadă, jocul de rol, metoda predării/învățării reciproce, metoda învățării în grupuri mici, Lanțurile cognitive, Diagrama cauzelor și a efectului, Pânza de păianjen, metoda Pălăriilor gânditoare, Masa rotundă, Interviuul de grup, Studiul de caz, Controversa creativă, Fishbowl-ul, Patru colțuri.*

Toate strategiile didactice de predare-învățare sunt eficiente în măsura în care contribuie la dezvoltarea gândirii critice, la formarea spiritului civic, a capacităților, atitudinilor și comportamentelor solicitate de finalitățile disciplinei de studiu.

Pornind de la ideea, că profesorul trebuie să se bucure de autonomie în organizarea demersului didactic, bazându-se pe principiile de responsabilitate și profesionalism, ne vom limita doar la câteva recomandări. În funcție de preferințele și experiențele didactice ale profesorului în proiectarea și organizarea demersului didactic, recomandăm utilizarea, în procesul de organizare didactică, atât a cadrului tradițional, cât și a celui recent, în speță cadrul ERRE (*Evocare - Realizare a sensului – Reflecție - Extindere*). Propunem cadrul respectiv deoarece:

- *Permite realizarea unui demers educațional cu adevărat interactiv;*
- *Se bazează pe experiențele anterioare ale elevilor, ceea ce asigură motivația persistentă a elevilor și plasarea lui în centrul procesului;*
- *Conduce spre formarea de competențe;*
- *Majoritatea profesorilor din Republica Moldova sunt familiarizați cu cadrul ERRE;*
- *Ultima etapă a cadrului, Extindere, reflectă în speță orientarea activităților educaționale în comunitate, ceea ce este esențial pentru cursul “Educație pentru Drepturile Omului”.*

Oricare ar fi opțiunea didactică, aceasta se va dovedi utilă și incitantă, dacă va reuși să antreneze elevii în activități de învățare atrăgătoare, care să răspundă intereselor și experienței lor de viață și contribuie la o realizare eficientă a competențelor curriculare.

VIII. STRATEGII DE EVALUARE

Complexitatea evaluării la disciplina Educație pentru Drepturile Omului constă în faptul că o bună parte a sugestiilor de conținuturi poartă caracter, ce vine în contradicție cu stereotipurile și prejudecățile preconceptuate. De aici iminenta necesitate de a avea la dispoziție instrumente de evaluare eficiente, care ar permite

o evaluare obiectivă a abilităților și atitudinilor elevilor, măsurarea evoluției și transformărilor la nivel de mentalitate.

Procesul de evaluare la disciplina Educație pentru Drepturile Omului va pune accent pe:

- *Evaluarea, cu preponderență, a formării de atitudini și comportamente;*
- *Utilizarea frecventă a formelor de autoevaluare și evaluare reciprocă;*
- *Extinderea evaluării prin intermediul activităților în cadrul neformal, în comunitatea școlară și locală;*
- *Autonomizarea evaluării, ce presupune monitorizarea propriei reușite.*

Pentru a realiza evaluarea în cadrul orelor profesorul va lua în calcul corespondența dintre conținuturi, metodele de predare-învățare utilizate și modul de apreciere a rezultatelor învățării.

În perspectiva unui demers educațional centrat pe competențe, se vor utiliza, alături de formele și instrumentele clasice de evaluare, forme și instrumente complementare, cum sunt: *proiectul, portofoliul, autoevaluarea, scale de atitudini, evaluarea în perechi, observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor.*

Alături de modalitatea devenită tradițională de apreciere a rezultatelor de evaluare în scris, sunt recomandate și lucrări de evaluare rezumativă, bazate pe activitatea de investigație a elevilor, binevenite la majoritatea unităților de conținut. Lucrările de investigație pot fi atât individuale, precum și în grup, iar criteriile de evaluare pot fi elaborate împreună cu elevii, în felul acesta ei vor deveni monitorii propriei învățări.

În cadrul orelor de *Educație pentru Drepturile Omului* se vor utiliza:

Eseul reflexiv – o creație proprie, care nu are pretenția de a epuiza subiectul recomandat. Eseul reflexiv este constituit din trei părți esențiale: enunțul problemei, analiza critică și concluziile. Elevul utilizează tema pentru a evidenția esența problemei, analiza critică a acesteia suștinută prin exemple concrete și argumente justificate. Pentru ca elevii să poată selecta subiecte atractive, este binevenit ca profesorul să propună mai multe generice de eseu.

Textul tematic – lucrare de proporții mici, rezumat, elaborat de elev la o temă anume, propusă de profesor sau la alegerea elevului.

Correspondența – un mesaj, scrisoare adresată de către un elev unei personalități relevante.

Șezătoare, festival de promovare a Drepturilor Omului – activitatea de grup care presupune o pregătire anterioară laborioasă și care are drept scop promovarea valorilor în domeniul vizat.

Expoziție muzeografică – colectarea, sistematizarea și asamblarea obiectelor caracteristice diverselor etnii, a imaginilor, fotografiilor, desenelor și colajelor efectuate de elevi, pentru organizarea unei expoziții la finele unei teme, capitol sau an de studiu.

Cercetarea individuală – activitate individuală a elevilor care trebuie încurajați să realizeze cercetări individuale, în funcție de nivelul lor de cunoaștere și de cadrul general al învățării, susținându-le în acest fel curiozitatea și inițiativa în colectarea informațiilor, precum și capacitatea lor de a identifica și analiza probleme în domeniul Drepturilor Omului.

Cercetarea de grup – activitate colectivă a elevilor prin care se încurajează grupurile de elevi, clasele și școlile pentru angajarea acestora în proiecte de cercetare sau în folosirea metodelor active, pentru a crea condiții de dialog și schimb de idei deschis și tolerant.

Proiectul de grup – activitate colectivă a elevilor, care are drept scop realizarea unui produs comun. Este o activitate de durată, constituită din trei părți componente: a) proiectare; b) informare, investigare, realizare; c) prezentarea publică a produsului final.

Portofoliul – metodă complexă, laborioasă și extinsă în timp, care are drept scop acumularea de către elev a produselor proprii, care vor fi prezentate public la anumite intervale de timp, anticipat coordonate cu profesorul.

Advocacy - campanie de susținere a unei idei prin acțiuni riguros proiectate și monitorizate, întru realizarea finalităților scontate.

Analiza de gen – metodă complexă de identificare a impactului legislației, politicilor, practicilor culturale asupra fetelor / femeilor și băieților / bărbaților.

Deoarece disciplina Educație pentru Drepturile Omului implică formarea și dezvoltarea unor competențe direct corelate cu nevoile și oportunitățile vieții cotidiene, accentul se va pune pe componenta *savoir-être*, aceasta presupunând

sarcini de evaluare ce au caracter de integrare, permit o estimare amplă a dezvoltării personalității elevului în cadru educativ neformal: șezători, festivaluri, mese rotunde, organizarea de expoziții, sondaje de opinii, campanii de petiționare și de solidarizare cu persoane-victime ale încălcării Drepturilor Omului. Nota rămâne un indicator de bază al reușitei, de aici – dependența elevului de notă și importanța obiectivității și transparenței ei. Trebuie de menționat că, în cazul nostru, profesorul va lua în considerație atât produsul, cât și procesul – efortul depus de elev în obținerea rezultatelor evaluate.

Referințe bibliografice

A. Acte oficiale

1. Constituția Republicii Moldova, Chișinău, 1994
2. Council of Europe, Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), editat de: Kehler Druck, Germania, Octombrie 2000
3. Convenția pentru apărarea drepturilor Omului și a libertăților fundamentale (1950)
4. Convenția privind Drepturile Copilului (1989)
5. Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (1979)
6. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (2006)
7. Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)
8. Drepturile omului. Compendiu de acte legislative, Chișinău 2005
9. Legea privind drepturile copilului, nr.338-XIII din 15.12.94
10. Legea nr.121 din 25.05.2012 cu privire la Egalitate
11. Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați
12. Legea nr.45-XVI din 01.03.2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie
13. Legea Nr. 239 din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional
14. Pactul internațional privind drepturile civile și politice (1966)
15. Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale (1966)
16. Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025)
17. Programul Național de asigurare a egalității de gen pentru anii 2011-2015
18. Planul Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea, 2002
19. Planul național de acțiuni în domeniul Drepturilor Omului pe anii 2011-2014

B. Literatură didactică

20. Avocatul Parlamentar. Buletin informativ al Centrului pentru Drepturile Omului din Moldova, Nr.1-4 2005- 2006
21. Biroul de Informare al Consiliului Europei în Republica Moldova, Dicționar al drepturilor omului, Chișinău 2001
22. Betty A. Reardon, Toleranța – calea spre pace, Editura ARC 2004
23. BODRUG-LUNGU, V.; BOTEZATU, M., BOSTAN, D., POUSTOVAN, I. Sensibilizarea de gen a populației. Ediția a 2-a revăzută. Chișinău: SOFART, 2011.
24. Cartea mare a jocurilor, CIDDC, Chișinău, 2001.
25. Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, Ghid de orientare juridică, Chișinău 2007
26. Charles Temple, Jeannie L. Steele, Kurtis S. Meredith, Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gândirii critice, Chișinău, 2003
27. Convenția privind drepturile copilului pe în țelesul tuturor, CIDDC, Chișinău 2012
28. Consiliul Europei. 800 milioane de europeni, Chișinău, 2004.
29. Cucoș C., Educație. Iubire, edificare, desăvârșire, Iași, Editura Polirom, 2008.
30. Cunoașterea elevului: consiliere și orientare. Ghid metodologic pentru formarea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar, Chișinău, IȘE, 2007
31. Învăț să fiu. Ghid pentru psihologi școlari, diriginți, profesori, Chișinău, CEPD, 2006.
32. Dreptul Meu - ziar dedicat drepturilor omului on Republica Moldova, Nr.1-5 2007
33. Democrația pentru toți. Manual. Ghidul profesorului (traducere Tatiana Racu), Chișinău, 2005.
34. Educație pentru dezvoltare. Ghidul animatorului, Chișinău 2001
35. Educația în spiritul toleranței. Matereale de reper în ajutorul cadrelor didactice din învățământul preuniversitar, Chișinău 2004
36. Educație pentru democrație, CEPD, Chișinău, 2004
37. Ellie Keen, Anca Târcă, AREDDO, Educație pentru cetățenie democratică. Ghid pentru profesori 1999.
38. Ghid (Vade – mecum) al Convenției Europene pentru Drepturile omului. Consiliul Europei, Strasburg, 2002.
39. Goraș –Postică V. (coordonator), Eșanu R, Scifos L, Solovei R., Integrare europeană pentru tine (ghid metodologic). Chișinău, CEPD, 2009
40. Goraș –Postică V. (coordonator), Eșanu R, Grosu V, Scifos L, Solovei R, Vasilescu G, Integrare europeană pentru tine (practicum pentru elevi). Chișinău, CEPD, 2009
41. Repere – Manual pentru activități educaționale în domeniul drepturilor omului pentru tineret, Timișoara 2004

42. Rolul și responsabilitățile personalului didactic în protecția și promovarea drepturilor copilului , Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului. – București, Editura Trei, 2006
43. Uzicov N., Olaru V., Cunoașterea drepturilor refugiaților pentru educația toleranței, Chișinău, 2003
44. Participarea copiilor și tinerilor. CNRT. UNICEF. Chișinău, 2003.
45. Solovei R., Eșanu R., Școala și comunitatea. Ghid metodologic, Editura Știința, Chișinău, 2007.
46. Solovei Rodica, Secară Rodica *et.al.*, Tineri în acțiune sau cum să antrenăm elevii în activități de voluntariat în folosul comunității, Chișinău, SIEDO, 2003.
47. Moldovanu I. et. al., Monitorizarea și evaluarea activităților cu tinerii. Ghid pentru tineri și profesioniști care lucrează cu tinerii. Chișinău, UNICEF, 2006.
48. Болотина Т.В., Певцова Е.А., Миков П.В., Суслов А.Б.
49. Права человека. 10 класс: Учебник для общеобразовательных учреждений. — Москва, Русское слово, 2006
50. Болотина Т.В., Певцова Е.А., Миков П.В., Суслов А.Б.
51. Права человека. 11 класс: Учебник для общеобразовательных учреждений. — Москва, Русское слово, 2006
52. Болотина Т.В., Певцова Е.А., Миков П.В., Суслов А.Б. Права человека. 10—11 классы: Методическое пособие для учителя. — Москва, Русское слово, 2006
53. Международная амнистия, Первые шаги – начальный курс обучения правам человека, Москва 2003
54. Международная амнистия, О нашей конвенции, Томск 2002

C. Manuale școlare

Uzicov N., Olaru V., Am dreptul să-mi cunosc drepturile, manual cl.VII-IX,
Amnesty International Moldova

D. Resurse online

55. www.alldifferent-allequal.md
56. www.amnesty.org
57. www.amnesty.md
58. www.amnesty.uk
59. www.amnesty.org.ru
60. www.coe.int
61. www.copii.ro
62. www.hr.un.md
63. www.op.4.ru
64. www.siedo.moldnet.md
65. www.wikipedia.ro
66. www.youth.md
67. www.dadalos.org
68. www.hrea.org